

K právní úpravě závodu v občanském zákoníku¹

KAREL MAREK², JIŘÍ STRAUS³

Abstrakt

Co se týká předmětu podnikání-obchodního závodu, pak v případě koupě závodu je předmět plnění této koupě vždy zcela jedinečný vyznačující se specifickými kvalitativními a kvantitativními vlastnostmi. Jde o organizovaný soubor jmění, který podnikatel vytvořil a slouží k provozování činnosti. Je přitom konstruována domněnka, že vše, co slouží k provozu závodu, je součástí závodu. Jde o věc hromadnou.

Pokud jde o rodinný závod, je třeba si uvědomit, že rodinný závod není předmět podnikání, ale je charakterizován osobami, které se podílejí na jeho provozování.

Klíčová slova

právo, občanské právo, občanský zákoník, koupě závodu, rodinný závod

Abstract

As regards the subject of business-a commercial plant, in the case of the purchase of a plant, the subject of performance is always completely unique, characterized by specific qualitative and quantitative characteristics. It is organized set of assets that an entrepreneur has created and that are used to operate business. There is presumption that everything that is used to operate the business is part of the business. It is collective thing.

When it comes to family business, it should be noted that a family business is not a business, but is characterized by the people involved in running it.

Keywords

law, civil law, civil code, purchase of a plant, family business

DOI <http://dx.doi.org/10.37355/fvpk-2025/ZC-11>

Úvod

Co se týká předmětu podnikání - obchodního závodu, pak v případě koupě závodu je předmět plnění této vždy zcela jedinečný vyznačující se specifickými kvalitativními a kvantitativními vlastnostmi. Jde o organizovaný soubor jmění, který podnikatel vytvořil a slouží k provozování činnosti. Je přitom konstruována domněnka, že vše, co slouží k provozu závodu, je součástí závodu. Jde o věc hromadnou.

1 *Zpracováno v širším rámci projektu DZRO-FVL22-LANDOS*

2 *prof. JUDr. Karel Marek, CSc., UNOB Brno*

3 *prof. PhDr. Jiří Straus, DrSc., FPSS VŠFS, Katedra kriminalistiky a forenzních disciplín*

Pokud jde o rodinný závod, je třeba si uvědomit, že rodinný závod není předmět podnikání, ale je charakterizován osobami, které se podílejí na jeho podnikání.

Pojednat tento rozdíl daných úprav o obchodním závodu - předmětu podnikání a v rodinném závodu, který je charakterizován osobami, které se podílejí na jeho podnikání, je zásadním cílem našeho příspěvku. Používáme přitom zejména metodu analytickou. Inzulty koupě závodu a rodinného závodu řeší totiž odlišné otázky. Přitom by mohlo být zavádějící a případně zaměnitelné, že je v obou případech použit pojem závod.

Náš text pak změříme na inzulty těchto úprav. Jedná se o inzulty rozdílné, které nelze obecně stavět vedle sebe a provádět jejich porovnání. Upravují jiné otázky. U koupě závodu se orientujeme zejména na aktuální problematiku pohledávek a dluhů, předání závodu, nabytí vlastnického práva a odpovědnost za vady. Pro rodinný závod jde pak o regulaci podílu na zisku, práva na rozhodování a vypořádání.

Občanský zákoník (dále též jen obč. zák.) přinesl některé změny v ustanoveních o uzavírání smluv i v ustanoveních věnovaných koupí závodu. Rodinný závod byl pak upraven zcela nově.

Nejprve uvedeme změny obecné a poté pojednáme koupí závodu a rodinný závod. Pro uzavírání smluv uvedme, že odsouhlasí-li akceptant všechny podstatné náležitosti smlouvy a navrhne změnu některých částí nepodstatných, např. i odkazem na některá ustanovení obchodních podmínek, pak, pokud oferent nevyjádří včas svůj nesouhlas, se naplní domněnka, že smlouva byla uzavřena ve znění vyjádřeném akceptantem.

Jiné (oproti předchozí obchodněprávní úpravě) je určení kogentních ustanovení - viz § 1 a § 580 obč. zák. (není-li u některého paragrafového ustanovení v našem textu označeno jakého předpisu se týká, jedná se o ustanovení občanského zákoníku).

V právním styku podnikatelů se pak (podle ustanovení § 558 odst. 2) přihlíží k obchodním zvyklostem zachovávaným obecně, anebo v daném odvětví, ledaže to vyloučí ujednání stran nebo zákon. Není-li jiné ujednání, platí, že obchodní zvyklost má přednost před ustanovením zákona, jenž nemá donucovací účinky (tedy před dispozitivními ustanoveními). Jinak se může podnikatel zvyklosti dovolat, prokáže-li, že: druhá strana musela určitou zvyklost znát a s postupem podle ní byla srozuměna.⁴

Smlouva o koupí závodu je v občanském zákoníku upravena ve čtvrté části nazvané Relativní majetková práva v rámci ustanovení nadepsaných Koupě. Stanovením pojmu závod (místo) podniku se české právo vrací k tomuto pojmu používanému za první republiky.

Koupě je v novém obč. zák. upravena v ustanoveních § 2076 až 2183. Důvodová zpráva mj. uvádí, že úprava neobchodní a obchodní kupní smlouvy byla dosud oddělena

4 K těmto otázkám viz např. mj. Marek, K. *OZ v praxi, uzavírání smluv*, *Bulletin advokacie, část on-line*, 2018, 15 s., ISSN 1210-6348. Marek, K. *Jak uzavírat smlouvy*, *Justičná revue*, č. 12/2015, s. 147-148, ISSN 1375-6461.

a svěřena občanskému i obchodnímu zákoníku v podobě tzv. „komplexních úprav“. Jejich dualismus vychází z duality soukromého práva promítnuté jak do kodifikace obecného občanského práva, tak i obchodního práva. Ta má své historické příčiny, ale v různých evropských státech byly tyto zdvojené úpravy postupně odstraňovány (poprvé ve Švýcarsku r. 1881; následovaly Itálie, Nizozemsko, Rusko aj.). Naši dosavadní zákonnou úpravu kupní smlouvy poznamenaly různé vlivy.

Jak je zřejmé, vychází nová občanskoprávní úprava kupní smlouvy z úpravy, která byla provedena obchodním zákoníkem. To jistě uvítají osoby podnikatelské sféry. Tato úprava je jim totiž známá.

Vyjdeme-li z další části důvodové zprávy, pak tato uvádí, že koncepčně se úprava inspirovala švýcarskou úpravou v tom smyslu, že nejprve se formulují obecná ustanovení společná pro všechny případy koupě.

Následují ustanovení o koupi movitých věcí, odchylky vztahující se ke koupi nemovitých věcí a ustanovení o vedlejších doložkách v kupní smlouvě. Obecná ustanovení sledují pojmové vymezení kupní smlouvy a řešení otázky určitosti kupní ceny, jakož i stanovení základních povinností stran, přičemž se zvláštní zřetel bere na otázky spojené s plněním a přechodem nebezpečí škody na věci. K postupu právní úpravy od obecného ke zvláštní úpravě nelze mít žádných výhrad. Jde o obvyklé a správné řešení.

Podle obecného základního ustanovení, tj. podle § 2079 se kupní smlouvou prodávající zavazuje, že kupujícímu odevzdá věc, která je předmětem koupě, a umožní mu nabytí vlastnické právo k ní, a kupující se zavazuje, že věc převezme a zaplatí prodávajícímu kupní cenu. Připomeňme, že při uzavření smlouvy musí být mj. i identifikovatelné smluvní strany. Předmětem plnění přitom nemůže být to, s čím nelze v soukromoprávních vztazích volně nakládat. Neplýne-li ze smlouvy nebo zvyklostí něco jiného, jsou prodávající a kupující zavázáni splnit své povinnosti současně. Z občanskoprávní kupní smlouvy vznikne prodávajícímu povinnost předmět koupě kupujícímu odevzdat a kupujícímu povinnost předmět koupě převzít a zaplatit za něj prodávajícímu cenu.

Následné ustanovení § 2080 upravuje, že kupní cena je ujednána dostatečně určitě, je-li ujednán alespoň způsob jejího určení. To se může obecně stát např. sjednáním příslušného kalkulačního vzorce.

Oproti dřívější právní úpravě v obchodním zákoníku je pro kupní smlouvu zařazeno potřebné ustanovení § 2081. Upravuje otázku nákladů spojených s odevzdáním převzetím věci. Náklady spojené s odevzdáním věci v místě plnění nese prodávající. Náklady spojené s převzetím věci nese kupující.

Občan. zák. pak řeší v ustanovení § 2082 otázku, kdy přechází na kupujícího nebezpečí škody na věci. Nebezpečí škody na věci přechází na kupujícího současně s nabytím vlastnického práva. Nabude-li kupující vlastnické právo před odevzdáním věci, má prodávající až do odevzdání věci práva a povinnosti schovatele. Pokud je uzavřena smlouva s odkládací podmínkou, přechází nebezpečí škody na věci na kupujícího nejdříve dnem splnění podmínky. Tomu, kdo koupí budoucí věci tzv. úhrnkem nebo s nadějí na nejjisté

budoucí užitky, patří v souladu s ustanovením § 2083 všechny užitky řádně vytěžené. Nese však ztrátu, bylo-li jeho očekávání zmařeno.

Zvláštní ustanovení jsou v obč. zák. určena prodeji zboží v obchodě. Na tato ustanovení navazují Zvláštní ustanovení o koupi závodu (§ 2175-2183).

Koupe závodu

Úvodem

Základní ustanovení (i když tak není výslovně nazváno) této zvláštní úpravy o koupi závodu (§ 2175) určuje, že koupí závodu nabývá kupující vše, co k závodu jako celku náleží. Dnes není předepsaná písemná forma, bude však obvyklá.

O koupi závodu se jedná i v případě, že strany z koupě jednotlivou položku vyloučí, aniž tím celek ztratí vlastnost závodu. To je změna proti předchozí úpravě. O vyloučené položce se např. uvažuje jako o věci, která je uměleckým předmětem v reprezentační místnosti závodu. Podle důvodové zprávy se provedla tato výslovná úprava, aby se předešlo výkladovým problémům, které se objevovaly u dříve koncipovaného smluvního typu Smlouvy o prodeji podniku.⁵

K základnímu ustanovení ještě uvedme, že - ve vztahu k § 338 zákoníku práce - se koupě závodu považuje za převod činnosti zaměstnavatele.

Citované základní ustanovení koupě závodu doplňuje obecné základní ustanovení kupní smlouvy. Z obsahu smlouvy musí přitom vyplývat (k čemuž může napomoci i její označení), že se jedná o koupi závodu definovaného v ustanovení § 502. Jde o organizovaný soubor jmění, který podnikatel vytvořil a slouží k provozování činnosti. Je přitom konstruována domněnka, že vše, co slouží k provozu závodu, je součástí závodu. Jde o věc hromadnou (viz § 501).

Závod obsahuje hmotné složky, stroje, nástroje, předvýrobní zboží, rozpracované zboží a zboží vyprodukované. Obsahuje i osobní složku, funkcionáře, obchodní vedení, zaměstnance podle jejich struktury, kvalifikace, vzdělání, praxe, příp. i jejich věku.

Závod však tvoří i nehmotné složky, tj. hodnota firmy, know how, poloha závodu, postavení na trhu, vývoj prodeje a pohledávky.

Závod však nemusí mít všechny tyto složky, může být totiž např. provozován v prostorách, které si podnikatel pronajal, nemusí mít ochranné známky atd. Hodnota závodu není tvořena jen prostým součtem hodnot jednotlivých jeho složek (v tom nedošlo oproti vyjádření hodnoty podniku podle předchozí úpravy k podstatným změnám).

⁵ Viz literaturu citovanou ve Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník, Komentář, Wolters Kluwer ČR, Praha, 2014 (koment. k § 2175), ISBN 978-80-7478-638-9.*

Podstatnou náležitostí smlouvy je (není-li určena cena konkrétní částkou), alespoň ujednání o způsobu určení ceny. To považujeme za změnu kladnou.

Přitom stále existují různé způsoby oceňování závodu. např. výnosové, tržní, majetkové. Určuje-li se cena podle účetních záznamů věcí, práv a závazků, pak je třeba účetní závěrky.

Pohledávky a dluhy

V ustanovení § 2177 je určeno nabývání pohledávek a dluhů. Koupí závodu se kupující stává věřitelem pohledávek a dlužníkem dluhů, které k závodu náleží. Z dluhů však kupující přejímá jen ty, o jejichž existenci věděl nebo je alespoň musel rozumně předpokládat. Neudělal-li věřitel souhlas s převzetím dluhu kupujícím, ručí prodávající za splnění dluhu. Nabytí pohledávek kupujícím se jinak řídí ustanoveními o postoupení pohledávek.

Prodávající oznámí bez zbytečného odkladu svým věřitelům a dlužníkům, jejichž pohledávky a dluhy kupující závodu nabyt, že závod prodal a komu.

Toto ustanovení § 2177 slouží k ochraně věřitelů a dlužníků, ale také kupujícího. (U závazků se nevztahuje na závazky vůči zaměstnancům.) Jak je zřejmé, jde o novou vhodnou úpravu zvláštní k regulaci obecné.

Vycházíme-li z judikatury, pak se nepřevádějí závazky a dluhy veřejnoprávní povahy. Přitom lze opět jen doporučit, aby pohledávky strany specifikovaly ve smlouvě, resp. v příloze k ní.

Práva z duševního vlastnictví

Právní úprava koupě závodu se věnuje i právům z duševního vlastnictví.⁶ Výslovně se určuje, že se zakazuje převést prodejem závodu na kupujícího práva vyplývající z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, u něhož to vylučuje smlouva, kterou bylo právo prodávajícímu poskytnuto, nebo vylučuje-li to povaha takového práva. Toto ustanovení je kogentní.

Předání závodu

V zákoně je řešena i problematika zápisu o předání závodu. Dle § 2179 v zápisu strany uvedou výčet všeho, co závod zahrnuje a co se kupujícímu předává, jakož také všeho, co chybí, ač to podle smlouvy nebo podle účetních záznamů závod spoluvytváří. Nejpozději v tomto zápisu upozorní prodávající na vady předmětu prodeje, o kterých ví nebo o kterých vědět měl a mohl. Neuvede-li prodávající věc náležející k závodu, nabývá ji kupující společně se závodem.

Neuvede-li se v zápisu dluh, kupující jej nabývá, musel-li jeho existenci alespoň rozumně předpokládat. Tato úprava poskytuje kupujícímu ochranu. A pokud jde o dluhy, které

6 *Obecně k těmto právům viz např. Leška, R., Ondřejová, E. Základy marketingového práva a práva duševního vlastnictví, Praha 2018, VŠFS, Edice EDUCO press, 137 s.*

nebudou uvedeny v zápisu ani nemusí jejich existenci kupující rozumně předpokládat, pak - jak je zřejmé - kupující dluh nenabyde.

Nabytí vlastnického práva

Další významnou otázkou řešenou nyní v zákonné úpravě, konkrétně v ustanovení § 2180 je nabývání vlastnictví. Rozlišuje se přitom, zda je či není kupující zapsán ve veřejném rejstříku.

Je-li kupující zapsán ve veřejném rejstříku, nabývá vlastnické právo (podle § 2180 odst. 1) k závodu jako celku zveřejněním údaje, že uložil doklad o koupi závodu do sbírky listin podle jiného právního předpisu. Není-li kupující zapsán do veřejného rejstříku, nabývá (podle § 2180 odst. 2) vlastnické právo k závodu jako celku účinností smlouvy.

Úpravou ustanovení § 2180 odst. 1 a odst. 2 nejsou dotčeny povinnosti zapsat práva k věcem podle jiných právních předpisů, ani omezení vyplývající z licenčních nebo obdobných smluv.

Ustanovení § 2180 je zvláštním ustanovením vůči obecné úpravě nabývání vlastnictví. Závod jako celek se nabývá v jeden okamžik. Zápis však nemá konstitutivní povahu.

Relativní neúčinnost odstoupení od smlouvy

Právní úprava následně určuje nově i relativní neúčinnost prodeje závodu, a to v ustanovení § 2181. Zhorší-li se prodejem závodu dobytnost pohledávky, má věřitel prodávajícího, který s prodejem nesouhlasil, právo domáhat se, aby soud rozhodl, že prodej závodu je vůči němu neúčinný. Toto právo však zaniká, neuplatní-li je věřitel do jednoho měsíce ode dne, kdy se o prodeji dozvěděl, nejpozději však do tří ode dne účinnosti smlouvy. Toto ustanovení sloužící k ochraně věřitele je kogentní. Není-na rozdíl od obecné úpravy-třeba prokazovat úmysl zkrácení věřitele.

Vzhledem k tomu, že i u smlouvy o koupi závodu může dojít k odstoupení od smlouvy a vzhledem k tomu, že takové odstoupení má svoje specifika, věnuje se této otázce ustanovení § 2182.

Je určeno, že odstoupí-li některá ze stran od smlouvy, předcházejí na prodávajícího pohledávky a dluhy, které k závodu náležejí. Z dluhu však prodávající nabývá jen ty, o jejichž existenci věděl nebo ji alespoň musel rozumně předpokládat. Neudělal-li věřitel souhlas k převzetí dluhu prodávajícímu, ručí kupující za jeho splnění. Nabytí pohledávek prodávajícím se jinak řídí ustanoveními o postoupení pohledávek.

Kupujícímu je určeno, že oznámí svým věřitelům a dlužníkům (a to bez zbytečného dokladu), jejichž pohledávky a dluhy prodávající nabyl, že závazek zanikl odstoupením od smlouvy.

Právní úprava řeší přitom i další použití ustanovení o koupi závodu. Ustanovení o koupi závodu se použijí i na jiné převody vlastnického práva k závodu a na prodej nebo jiný převod části závodu tvořící samostatnou organizační jednotku.

Jak je zřejmé, speciální ustanovení o koupi závodu úzce navazují na právní úpravu obsaženou dříve v obchodním zákoníku i na dřívější judikaturu.

Významné jsou přitom otázky práv z odpovědnosti za vady. Proto se těmto otázkám věnujeme podrobněji.⁷

Odpovědnost za vady

Vzhledem k různorodé povaze obchodních závodů lze říci, že v praxi neexistuje zcela standardizovaná smlouva o koupi závodu, neboť každý takový prodej je jedinečný. Při přípravě a jednávání je tak vždy nutno postupovat kvalifikovaně a příslušné kvalitativní a kvantitativní parametry obchodního závodu, náležitě specifikovat. Vzhledem k relativně vyšší složitosti posouzení, zda byl předmět kupní smlouvy prodávajícím dodán řádně, dané komplexní povahou obchodního závodu, je potřebné věnovat zvýšenou péči při kontraktaci též podmínkám zjišťování vad a způsobu a lhůt pro jejich uplatnění.

Občanský zákoník ve vztahu ke koupi závodu a nárokům z vadného plnění zmiňuje v § 2179 dispozitivně, že v zápisu o předání závodu strany uvedou výčet všeho, co závod zahrnuje a co se kupujícímu předává, jakož i všeho, co chybí, ač to podle smlouvy nebo účetních záznamů závod spoluvytváří, a upozornění kupujícího na vady předmětu prodeje, o kterých ví nebo o kterých vědět měl a mohl. V ostatním se tak plně uplatní obecný režim práv z vadného plnění (§ 1914 a násl.) a dále zvláštní úprava následků vadného plnění při koupi movité věci (§ 2099 a násl.), případně též právní úprava koupi nemovité věci (§ 2929).⁸

Věc je vadná, nemá-li vlastnosti stanovené v § 2095 a 2096, za vadu se považuje i plnění jiné věci, vady v dokladech nutných pro užívání věci, dodání jiného zboží či jiného počtu, pokud není vhodná pro účel patrný ze smlouvy nebo pro účel obvyklý. V případě závodu půjde o vlastnosti specifikované ve smlouvě návazně na § 2175, vztažené k povaze závodu a záměru kupujícího závod dále provozovat určitým způsobem. Hledisko obvyklého účelu jako měřítko vadnosti, resp. bezvadnosti, v případě koupě závodu tedy nelze použít bez dalšího. Měřítkem by zde měly být parametry závodu sjednané prodávajícím a kupujícím ve smlouvě anebo účel koupě patrný ze smlouvy - zpravidla výdělečné provozování závodu určitým způsobem.⁹ Jiné záměry a účely kupujícího, které pro prodávajícího

7 V pojednání o uplatnění práv z vadného plnění vycházíme z publikace Husták, Z., Marek, K. *Koupě obchodního závodu, k některým předpokladům uplatnění práv z vadného plnění*, *Bulletin advokacie, online*, č. 5/2015, s. 28-31, ISSN 12010-6348.

8 V ostatním se na práva z vadného plnění při koupi nemovité věci aplikují přiměřeně ustanovení o koupi věci movité (§ 2131).

9 Často je rámcový záměr kupujícího nastíněn v preambuli smlouvy či plyne ze specifikace konkrétních parametrů podniku vztažených k možnosti provozovat určitou činnost, realizovat výrobu v určitém rozsahu a kvalitativním standardu, potřebě bezprostředních investic do rozvoje či údržby technologie tak, aby byla

nebyly a nemohly být nikterak zřejmé, jsou pro účely odpovědnosti za vady irelevantní.¹⁰ Aplikace konceptu „obvyklého účelu“ pro specifikaci vady, běžná u movitých věcí, je u obchodního závodu možná jen velmi obtížně.¹¹

Zjištění vady

Klíčové pro uplatnění práva z vadného plnění, je vlastní identifikace vady kupujícím. Obecně prodávající odpovídá za vadu, kterou má zboží v okamžiku, kdy přechází nebezpečí škody na zboží na kupujícího, i když se vada projeví až po této době. Proávající odpovídá též za jakoukoli vadu, jež vznikne po této době, je-li způsobena porušením jeho povinností.¹²

Podle obecné úpravy kupující věc podle možnosti prohlédne co nejdříve po přechodu nebezpečí škody na věci a přesvědčí se o jejích vlastnostech a množství.

Nejpozději při vyhotovení zápisu o předání závodu má prodávající povinnost kupujícího upozornit na vady předmětu prodeje, o kterých ví nebo o kterých vědět měl a mohl, stejně tak na dluhy náležející k závodu. Absence takového upozornění způsobuje, že dluh na kupujícího nepřechází, pokud jej nemohl rozumně předpokládat. Kupující nemá práva z vadného plnění, jedná-li se o vadu, kterou musel s vynaložením obvyklé pozornosti poznat již při uzavření smlouvy (zjevná vada). To neplatí, ujistil-li ho prodávající výslovně o bezvadnosti věci nebo zastřel-li vadu listivě.¹³

Dostatečná péče či obvyklá pozornost zde představuje rozsah ověření, provedení provozních zkoušek atp., které jsou obvykle vykonávány v příslušném hospodářském odvětví pro posouzení vlastností určitých věcí.¹⁴ Obvykle tento požadavek nezahrnuje provádění specifický testů či mimořádných vyhodnocení. Tento zvýšený standard povinností na straně kupujícího je ovšem možno si sjednat. I zde se uplatní korektiv dobrých mravů, když specifické testování či ověření znalcem nebo auditorem nutně implikuje zvýšené náklady a nároky pro kupujícího. Vzhledem k dispozitivní povaze této úpravy však stranám není bráněno v tom, aby si sjednaly specifický standard pro ověřování vad, a to všech nebo jen některých, ve formě znaleckého posudku, auditu či jiného kvalifikovaného způsobu ověření.

schopna výkonu kupujícím očekávaného atp.

10 Tichý, L. *Komentář k § 2095 Občanského zákoníku, Komentář ASPI. Wolters Kluver. 2013.*

11 *Srov., že v případě prodeje rozhodujícího obchodního podílu (i když se nejedná o koupi závodu) konstatoval Nejvyšší soud v rozsudku 29 Cdo 5452/2008 závěr, že obchodní podíl nemá obvyklý účel.*

12 *Přechod nebezpečí a nabytí vlastnického práva nemusí nutně nastat k jednomu časovému okamžiku.*

13 *Toto ustanovení o zjevných vadách se týká nejen závodu, ale koupě věci obecně (§ 2103).*

14 *Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky 32 Odo 1387/2005, který uvádí: „Za zjevné vady je možno považovat jen takové vady, jejichž existence je kupujícím, popř. objednateli, zřejmá na pohled, popř. takové vady, které lze zjistit běžně prováděnými zkouškami. Za zjevné vady proto nelze považovat ty vady, jejichž existenci by musel kupující nebo objednatel zjišťovat prohlídkou spojenou s destrukcí zboží nebo díla, popř. vady, které se typicky mohou v plné míře projevit až při užívání zboží nebo předmětu díla.“ Tj. v případě obchodního závodu vady, které se objeví při jeho provozu.*

Kupující je obecnou právní úpravou veden k tomu, aby vynaložil dostatečnou péči a vady zjišťoval co nejdříve tak, aby došlo k omezení doby nejistoty o existenci vad a otázce odpovědnosti za vady na straně prodávajícího. Návazně je kupující povinen bez zbytečného odkladu prodávajícího na vadu upozornit (notifikační povinnost). Pro splnění povinnosti oznámit vadu zákon rozlišuje lhůtu subjektivní, kdy má kupující povinnost vadu oznámit prodávajícímu bez zbytečného odkladu poté, co ji kupující mohl při dostatečné péči zjistit, a jednak lhůtu objektivní, a to dva roky od odevzdání věci.

Specifikace, kdy přesně nastává okamžik, v němž kupující mohl při dostatečné péči vadu zjistit, může být vzhledem ke komplexní povaze obchodního závodu, rozsahu aktiv a dluhů, obsáhlosti a strukturovanosti personálních a dalších složek závodu, otázkou poměrně složitou. Občanský zákoník subjektivní lhůtu pro oznámení vady upřesňuje tak, že u zjevné vady počíná v okamžiku, kdy ji mohl kupující při včasné prohlídce a dostatečné péči zjistit, u vad skrytých od okamžiku, kdy vadu mohl zjistit při dostatečné péči. Výrazně náročnější může být určení toho okamžiku u vad, které se projevují při provozu závodu, včetně vad zjištěných při kontraktaci s obchodními partnery, inventarizaci, revizi účetnictví, auditu nebo dalších činnostech realizovaných v souvislosti s provozem obchodního závodu. V některých případech může zjištění či ověření existence vady vyžadovat expertní či znalecké posouzení.¹⁵

Oznámení vady

Účelu stanovení časového limitu pro oznámení vady kupujícím prodávajícímu lze rozumět jako stanovení času objektivizujícího mechanismu tak, aby prodávající mohl být co nejdříve upozorněn na vadné plnění a toto mohlo být mezi stranami řešeno, a předešlo se tak nedůvodnému oddalování notifikace a uplatnění práv z vadného plnění kupujícím, příp. též zvyšování potenciální škody mající původ v předmětné vadě. Díkce zákona užívající pojmy „včas“, resp. „bez zbytečného odkladu“ indikuje určité zvýhodnění zájmů prodávajícího, když má jít o relativně krátkou dobu. Vždy je však nezbytné délku této lhůty vykládat v kontextu konkrétního posuzovaného případu.¹⁶ Zejména by tato lhůta měla být přiměřená, tzn. dostatečně dlouhá tak, aby objektivně poskytla kupujícímu adekvátní časový prostor pro posouzení všech indicií a věcných aspektů předmětné vady, možnost získat a ověřit podklady nezbytné pro řádné oznámení vady, zvláště jsou-li pro notifikaci vady ve smlouvě stanoveny zvláštní podmínky, kupř. specifická technická dokumentace či znalecké ověření existence vady a její povahy či dopadu na další provozování podniku kupujícím.

Pojem bez zbytečného odkladu je tak nutno vykládat tak, že se jedná o dobu potřebnou k provedení všech kroků nezbytných pro formulaci a adekvátní doložení příslušného

¹⁵ Zákon tento okamžik podrobněji neupravuje, tuzemská judikatura se o této záležitosti ve vztahu ke koupi obchodního závodu nezmiňuje. Judikatura u vad věcí movitých může poskytnout určité vodítko, byť povaha závodu, jakožto složitého organizovaného útvaru, je výrazně odlišná od movitých věcí zmiňovaných v předmětné judikatuře. Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 23 Cdo 3131/2009, 32 Odo 146/2005, 32 Cdo 3564/2011, 23 Cdo 3600/2008, 23 Cdo 2823/2007.

¹⁶ Srov. TICHÝ, L. PIPKOVÁ, P. J. BALARIN, J. Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. 1. vydání C. H. Beck. Praha 2014. s. 178.

nároku kupujícího stran vady, kterou hodlá vytknout. I tato subjektivní lhůta by měla adekvátním způsobem balancovat zájmy obou stran, a zejména v případě větších nároků na dokumentování vady kupujícím pro účely jejího řádného oznámení by neměla být vykládána restriktivně v neprospěch kupujícího.

Vzhledem k tomu, že se jedná o úpravu dispozitivní, mohou si strany lhůtu sjednat odlišně. V případě koupě závodu je specifická smluvní úprava zcela namístě, tak, aby byly adekvátně zohledněny zájmy obou stran, resp. náročnost zjištění vady, např. 30 dnů ode dne, kdy vada byla nebo měla být zjištěna. Pro různé typy vad je možné sjednat též různě dlouhé doby, kde korektivem pro smluvní úpravu zde bude zásada dobrých mravů a sjednání lhůt v dobré víře.¹⁷

Objektivní lhůta uvedená v § 2112 vymezuje maximální časový úsek od okamžiku přechodu nebezpečí škody na věci, kdy kupující může uplatňovat nároky z vadného plnění. Představuje tak mechanismus chránící prodávajícího před uplatňováním nároků kupujícím po uplynutí nepřiměřeně dlouhé doby od převzetí předmětu koupě. Po jejím uplynutí je vliv prodávajícího na parametry předmětu koupě již velmi vzdálený. Je-li však vada důsledkem skutečnosti, o které prodávající v době předání závodu věděl nebo musel vědět, potom jej tato lhůta nechrání. Na druhou stranu pro kupujícího představuje tato limitace významné omezení jeho práv. Opět lze vzhledem k dispozitivní povaze zákonné úpravy i tuto objektivní lhůtu stanovit smlouvou odlišně, a to i pro různé druhy vad, při respektování korektivu dobrých mravů.

Pro vlastní oznámení vady kupujícím zákon nestanoví bližší požadavky. Obecně si tak lze představit jakýkoliv adresovaný úkon, a dle § 570 došlý prodávajícímu, z něžž bude zjevně plynout vůle kupujícího notifikovat vadu. Obsah oznámení zákon blíže nespecifikuje, půjde o specifikaci pochybení prodávajícího ohledně kvality a kvantity plnění, absentujících, neúplných či nesprávných dokladů k závodu, včetně účetní dokumentace. Obecně by oznámení mělo vadu relativně přesně určit tak, aby prodávající byl uvědomen jasným způsobem umožňujícím mu vhodně reagovat.¹⁸

Notifikace vady by proto měla být adekvátně odůvodněna. Je možné, aby smlouva stanovila specifické náležitosti a způsob notifikace. Smlouva může též k okamžiku oznámení vady vázat současné uplatnění nároku z vadného plnění kupujícím, zpravidla slevy z kupní ceny. Sjednání konkrétního způsobu notifikace a specifikace dokumentace nezbytné k oznámení by mělo zohlednit povahu předmětné vady. Jistě však nemá být stanoveno způsobem významně ztěžujícím oznámení vady. Nedodržení smluvně stanovených náležitostí a způsobu notifikace vady může totiž vést k neplatnosti jednání kupujícího a následně ke

17 *Srov. Nález Ústavního soudu 112/01 k § 446 obchodního zákoníku „Ustanovení § 446 obchodního zákoníku významným způsobem zasahuje do ústavně zaručeného práva vlastnit majetek a upřednostňuje před ním dobrou víru a jistotu účastníků obchodněprávních vztahů. Lze je proto aplikovat pouze za přísného respektování ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, neboť představuje zákonnou mez jednoho z nejdůležitějších základních práv, a je tedy při jeho aplikaci nezbytné striktně vyloučit jakékoli jeho zneužití k jiným účelům, než pro které byl stanoven.*

18 *TICHÝ, L., PIPKOVÁ, P. J., BALARIN, J. Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. 1 vydání C. H. Beck. Praha 2014. s. 200.*

ztrátě nároku z vadného plnění.¹⁹ V případě, že prodávající na smluvně stanovené formě oznámení netrvá, ke ztrátě nároku nedojde. Ovšem v situaci, kdy jsou zájmy stran zjevně antagonistické, zejm. pokud by prodávající čelil výraznému snížení kupní ceny v důsledku uplatněné vady, nelze vstřícný postoj prodávajícího k toleranci nikoliv perfektního splnění notifikační povinnosti kupujícím předpokládat.

Občanský zákoník posiluje práva kupujícího a opouští koncepcie prekluze práv z vadného plnění uplatňovanou obchodním zákoníkem.²⁰ Opožděná notifikace vad vůči prodávajícímu nevede k zániku práva kupujícího ze zákona, soud k němu *ex officio* nebude přihlížet. Soud práva z vadného plnění kupujícímu v takovém případě nepřizná pouze, vznese-li v tom směru prodávající námitku. Proávající však nemá právo na námitku, je-li vada důsledkem skutečnosti, o které prodávající v době odevzdání věci věděl nebo musel vědět.

Volba práva z odpovědnosti

Při vadném plnění a porušení smlouvy podstatným způsobem při koupi závodu může kupující zvolit, zda využije svého práva

- a) požadovat odstranění vad dodáním náhradních věcí namísto věcí vadných, dodání chybějícího zboží a odstranění právních vad,
- b) požadovat odstranění vad opravou věcí tvořících závod, jestliže vady jsou opravitelné,
- c) požadovat přiměřenou slevu z kupní ceny nebo
- d) odstoupit od smlouvy.

Kupující je povinen sdělit prodávajícímu, jaké právo si zvolil, při oznámení vady nebo bez zbytečného odkladu po oznámení. Základním předpokladem pro uplatnění nároku z vadného plnění je realizace notifikační povinnosti kupujícím, a to v souladu se zákonnými smluvními podmínkami. Výběr práva je nutno realizovat zároveň s oznámením vady anebo bez zbytečného odkladu po oznámení. Obdobně jako u samotného oznámení vady se jedná o lhůtu poměrně krátkou, jejíž délku je vždy nezbytné vykládat v souvislosti s konkrétními okolnostmi posuzovaného případu, zejména se zohledněním komplikovanosti posouzení dopadů vadného plnění na funkčnost a další hospodářskou využitelnost předmětu plnění, což v případě obchodního závodu může být poměrně komplikovaný proces. Vyhodnocení si může vyžádat určité podrobnější prověřování s ohledem na často velmi významný ekonomický dopad na kupujícího,²¹ což v praxi implikuje nezbytnost delšího času pro takové ověření a posouzení. Provedenou volbu práva z vadného plnění nemůže kupující změnit bez souhlasu prodávajícího.

19 TICHÝ, L., PIPKOVÁ, P. J., BALARIN, J. *Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. 1 vydání* C. H. Beck. Praha 2014, s. 171.

20 Výjimkou je právo na odstoupení od smlouvy, kde opožděná notifikace způsobuje prekluzi (§ 2111).

21 Analogicky viz TICHÝ, L., PIPKOVÁ, P. J., BALARIN, J. *Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. Kupní smlouva v novém občanském zákoníku. 1 vydání* C. H. Beck. Praha 2014, s. 178.

V případě, že kupující řádně notifikuje vady, ovšem neuplatní včas příslušné právo z vadného plnění, postupuje se jako u nepodstatného porušení smlouvy. Kupř. pokud smlouva předpokládá uplatnění konkrétního nároku kupujícím zároveň s oznámením vady prodávajícímu, přičemž kupující do notifikace výběr nároku z vadného plnění nezahrne, má zde kupující právo pouze na odstranění vady, anebo na přiměřenou slevu z kupní ceny.

Neodstraní-li prodávající vady v přiměřené lhůtě či oznámí-li kupujícímu, že vady neodstraní, může kupující požadovat místo odstranění vady přiměřenou slevu z kupní ceny, nebo může od smlouvy odstoupit. Vzhledem k povaze věci je při prodeji obchodního závodu v této situaci nejčastěji aplikovaným nárokem uplatnění slevy z kupní ceny. Dokud kupující neuplatní právo na slevu z kupní ceny nebo neodstoupí od smlouvy, může prodávající dodat to, co chybí, nebo odstranit právní vadu. Jiné vady může odstranit podle své volby opravou věci nebo dodáním nové věci, volba však nesmí kupujícímu způsobit nepřiměřené náklady. Neodstraní-li prodávající vadu věci včas nebo vadu věci odmítne odstranit, může kupující požadovat slevu z kupní ceny, anebo může od smlouvy odstoupit. Provedenou volbu nemůže kupující změnit bez souhlasu prodávajícího.

V praxi se často vyskytují případy, kdy kupující řádně oznámí vady a současně nezaplatí část kupní ceny. Tímto jednáním se snaží vyvolat tlak na prodávajícího k odstranění vad. V takovém případě se jistě jedná o postup podle zákona ovšem s tím omezením, že neprovedená platba odpovídá případné slevě z ceny a není zjevně nepřiměřená povaze vady. Do doby odstranění vad není totiž kupující povinen platit část kupní ceny, jež by odpovídala jeho nároku na slevu, jestliže by vady nebyly odstraněny.

Kupující nemůže odstoupit od smlouvy, ani požadovat dodání nové věci, nemůže-li věc vrátit v tom stavu, v jakém ji obdržel. To neplatí, pokud:

- a) došlo ke změně stavu v důsledku prohlídky za účelem zjištění vady věci
- b) použil kupující věc ještě před objevením vady,
- c) nezpůsobil kupující nemožnost vrácení věci v nezměněném stavu jednáním anebo opomenutím, nebo
- d) prodal kupující věc ještě před objevením vady, spotřeboval-li ji, anebo pozměnil-li věc při obvyklém použití; stalo-li se tak jen zčásti, vrátí kupující prodávajícímu, co ještě vrátit může, a dá prodávajícímu náhradu do výše, v níž měl z použití věci prospěch.

Rodinný závod

Úvodem

Občanský zákoník neupravuje jen obchodní závod, ale i závod rodinný. Do občanského zákoníku byla zařazena skupina zvláštních ustanovení, která nejen, že řeší právní poměry rodinného závodu, jehož provozování slouží k obživě rodiny a na jehož provozování se členové rodiny fakticky podílejí, ale řeší především otázky práv a povinností zúčastněných členů rodiny pro případ, že není ujednáno něco jiného.²²

Podle důvodové zprávy tato právní úprava sleduje „vzor“ úpravy v italském Codice civile (čl. 230 bis). Italský občanský zákoník byl v tomto směru novelizován při reformě rodinného práva v roce 1975 a doplněn o úpravu, ze které český občanský zákoník čerpá právě s ohledem na jeho koncepci.

Z jiných zahraničních úprav jmenujme např. nový francouzský Code de commerce z roku 2001, který problematiku rodinných podniků obsahuje v čl. 12-4 až 121-7, ale řeší jen některé dílčí aspekty, zejména právní postavení toho z manželů, který působí jako spolupracující osoba.²³

Právní úprava rodinného závodu je upravena v ustanovení § 700-707 občanského zákoníku.

Tato úprava chce vyplnit prostor, kdy členové rodiny pro rodinný závod fakticky pracují, aniž se jejich práva a povinnosti spravují zvláště uzavřenou smlouvou.

Proto se výslovně uvádí, že se tato ustanovení nepoužijí, pokud je rodinný závod provozován na základě společenské smlouvy (ať již se založením obchodní společnosti nebo družstva), smlouvy o tiché společnosti nebo na základě smlouvy zakládající mezi stranami pracovní poměr.

Tyto právní prostředky mohou být přirozeně kombinovány. Např. v případě, že bude závod provozován obchodní společností, jejímiž společníky budou manželé se závazkem k osobnímu výkonu práce, že jejich dcera a syn budou pro tuto obchodní společnost pracovat na základě pracovní smlouvy a děd bude tichým společníkem takové obchodní společnosti, budou se práva a povinnosti každého z nich řídit příslušnou smlouvou. To

22 Navazujeme a vycházíme z Marek, K. Rodinný závod, *Rodinné listy* č. 12/2015, s. 27-30, Janků, M., Marek, K. *Family Enterprise in Czech Civil Code, EU Agrarian Law*, č. 5/2016, s. 25-32, Marek, K., Vincencová, E. *Nový druh závodu, Daně a právo*, č. 7-8/2016, s. 28-31.

23 *Italská úprava existuje již 50 let, neboť k úpravě rodinného závodu v občanském zákoníku došlo v roce 1975, kdy byla provedena reforma italského rodinného práva a byl mimo jiné zaveden institut tohoto rodinného závodu (L'Impresa Familiare). Tento institut je upraven v italském občanském zákoníku komplexně, neboť vymezuje subjekty, které jsou na rodinném závodu účastny, jejich práva a povinnosti, včetně odpovědnosti. Úprava pamatuje také na zrušení rodinného závodu, jeho likvidaci a rozdělení majetku mezi rodinné příslušníky. Italská úprava je vedena zásadou rodinné solidarity.*

bude platit i v případě uzavření jiných smluv (příkazní, zprostředkovatelské, komisionářské apod.)

Právní úprava rodinného závodu se nepoužije ani v případě, kdy rodinný závod provozuje právnická osoba, na které mají podíly někteří členové rodiny společně s třetími osobami.

Podílejí-li se na provozu rodinného závodu manželé, mohou vzhledem k obecné úpravě manželského majetkového práva nastat různé situace podle toho, zda je rodinný závod ve společném jmění manželů, nebo náleží-li do výlučného jmění jednoho z manželů, jakož i podle toho, zda si manželé ujednali majetkový režim odlišný od zákonného režimu, popřípadě zda takový režim založil svým rozhodnutím soud.

Úprava manželského majetkového práva se použije přednostně před ustanoveními o rodinném závodu. Tak se předchází konfliktu obou úprav.

Praktičnost nové úpravy vyplývá z toho, že podle dřívější právní úpravy se práva a povinnosti zúčastněných osob v obdobných případech, nebyla-li řešena smluvně nebo konkrétní právní úpravou, řídila ustanoveními o bezdůvodném obohacení, což s ohledem na konkrétní okolnosti případu, podmíněné zejména dlouhodobostí faktických poměrů tohoto druhu, otázky skutkového dokazování a zejména na promlčení, nepřínášelo odpovídající úpravu práv a povinností ani dostatečnou ochranu dotčených osob.²⁴

Pojem rodinný závod

O rodinný závod se tedy jedná, jde-li o soubor obchodního jmění sloužící podnikatelským účelům a na jehož provozu se podílejí trvalou prací členové širší rodiny bez toho, že tak činí jako společníci společnosti nebo na základě pracovní smlouvy.

Rodinný závod není tedy charakterizován předmětem podnikání, ale osobami, které se trvale podílejí na jeho provozování. Kromě fixace pojmu rodinného závodu obsahuje právní úprava významné právní pravidlo, podle něhož je na roveň členu rodiny, který pro rodinný závod trvale pracuje, postaven i ten člen rodiny, který trvale pracuje pro rodinu, tedy se zejména stará o rodinnou domácnost. Jde o důsledné naplnění zásady, že osobní péče o rodinu a její členy má stejný význam jako poskytování majetkových plnění. Výše uvedené pak nachází svoje vyjádření v ustanovení § 700. Zde je rodinný závod charakterizován.

Za rodinný se považuje závod, ve kterém společně pracují manželé nebo alespoň s jedním z manželů i jejich příbuzní až do třetího stupně nebo osoby s manžely sešvagřené až do druhého stupně a který je ve vlastnictví některé z těchto osob. Na ty z nich, kteří trvale pracují pro rodinu nebo pro rodinný závod, se hledí jako na členy rodiny zúčastněné na provozu rodinného závodu.

²⁴ *Obtíže, které z „mlčení zákona“ plynuly, jsou dostatečně patrné z judikatury týkající se případů, kdy se členové rodiny nebo blízcí příbuzní vlastní prací společně podílejí na vytváření trvalých hodnot (např. R 16/83, R 29/89, roz–sudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1174/2001 ze dne 5. 11. 2002).*

Ustanovení o právech a povinnostech členů rodiny zúčastněných na provozu rodinného závodu se nepoužijí v případech, kdy jsou tato práva a povinnosti upraveny společenskou smlouvou včetně zakladatelského právního jednání o založení obchodní společnosti nebo družstva, smlouvou o tiché společnosti nebo smlouvou a upraveny ustanoveními jiného zákona o pracovním poměru, popřípadě jinou obdobnou smlouvou.

Lze říci, že i když institut rodinného závodu byl do českého práva přijat teprve nedávno, není podnikání tohoto druhu nijak neobvyklé, a to ať je to již ve stavebnictví, dalších průmyslových odvětvích, ale i jinde. Děje se tak začasť i v komunální sféře ve stravovacích a ubytovacích zařízeních, v kadeřnických závodech, závodech řeznických i instalatérských. Autorovi je mj. osobně znám i případ, kdy členové rodiny pod řízením otce montují podsestavy pro významného producenta strojírenských zařízení pro stavební i průmyslové závody. Obecně přitom může řídit podnikání kterýkoli člen rodiny.

Z praxe nám byly směřovány dotazy, zda v rodinném závodu musí nebo nemusí pracovat oba manželé. Odpověď na tuto otázku zní, že stačí, působí-li zde alespoň jeden z manželů. Další dotazy přicházejí na okruh příbuzných, na které se daná úprava vztahuje. I pro tyto dotazy lze po našem soudu najít odpověď. Úprava se vztahuje na příbuzné manželů anebo alespoň jednoho z nich až do třetího stupně nebo na osoby s manželou sešvagřené až do stupně druhého.²⁵

Nevztahuje se však na všechny tyto osoby, ale jen pokud trvale pracují pro rodinu nebo pro rodinný závod. Práce pro rodinu je přitom dostačující.

Zdůrazněme výčtem, že úprava rodinného závodu se nepoužije tam, kde práva a povinnosti těchto osob upravuje: společenská smlouva, zakladatelské právní jednání o založení obchodní společnosti nebo družstva, smlouva o tiché společnosti, smlouva a ustanovení jiného zákona o pracovním poměru, jiná obdobná smlouva.

Právní úprava rodinného závodu se tedy, jak už bylo řečeno, použije jen tehdy, pokud nejsou vztahy upraveny některou z uvedených smluv či nedošlo-li k zakladatelskému právnímu jednání. Za pojmové znaky rodinného závodu lze označit: existenci závodu, jeho provozování, osobní účast členů rodiny na tomto provozu či vedení domácnosti, přičemž jde o osoby příbuzné nebo sešvagřené ve stupni stanoveném zákonem, trvalost této osobní účasti, osobní účast při provozu není smluvně upravena.

Úprava rodinného závodu řeší i podíl členů rodiny na zisku. Toto řešení podílu na zisku se však nevztahuje na manžele, podílejí-li se na provozu rodinného závodu oba. Pro oba manžele platí totiž úprava majetkového práva manželského (v § 708–750).

Podíl na zisku

K podílu členů rodiny na zisku lze říci, že právní úprava vychází z pojetí, že životní úroveň členů rodiny má být zásadně srovnatelná a že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná

²⁵ Je zřejmé, že pro vznik sešvagření je nezbytná existence manželství, avšak za podmínek stanovených v zákoně může sešvagření přetrvat i zánik manželství.

s životní úrovní rodičů. Tato právní pravidla se vztahují k zabezpečování osobní potřeby člena rodiny, tedy jeho výživy ve vlastním slova smyslu a jeho kulturních i hmotných potřeb.

Na tomto zásadním přístupu ustanovení § 701 nic nemění; i dítě, které se na provozu rodinného závodu neúčastní (např. z důvodů studijních, zdravotních nebo jiných) nemůže být vyživováno, oblékáno hůře než jeho sourozenec, který v rodinném závodu pracuje. Rodinné hospodaření se však neorientuje výlučně na produkci hodnot k okamžité spotřebě; naopak, a to zvláště, provozuje-li rodina rodinný závod, část vytvořených hodnot slouží jako rezerva nebo se investuje do závodního provozu za účelem modernizace, koupě nových zařízení apod. Ustanovením § 701 jsou založena i práva pracujících členů rodiny (členů rodiny zúčastněných na provozu rodinného závodu) na podíl na zisku, přírůstkách závodu i na věcech nabytých ze zisku z provozu závodu.

Ustanovení o právu na podíl na zisku z provozu rodinného závodu a zakládající i další majetková práva zúčastněným členům rodiny jsou dispozitivní a nebrání jiným ujednáním. Nicméně i v této souvislosti se jeví jako potřebně chránit slabší stranu. Proto se sice nevylučuje, aby se člen rodiny zúčastněný na provozu rodinného závodu svých majetkových práv z toho plynoucích vzdal, avšak může tak učinit jen osoba plně svéprávná, a to vlastním osobním prohlášením (nikoli tedy s využitím zástupce). Forma veřejné listiny se vyžaduje z obdobných důvodů jako u manželských majetkových smluv. Je totiž nutné zajistit, že se projev vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení.

Ustanovení § 701 určuje, že členové rodiny zúčastnění na provozu rodinného závodu se podílejí na zisku z něho i na věcech z tohoto zisku nabytých, jakož i na přírůstkách závodu v míře odpovídající množství a druhu své práce.

Pokud se zúčastněný člen rodiny práva na zisku vzdá, může tak učinit jen za určených podmínek. Vzdání se podílu na zisku nelze dohodou upravit jinak.

Právo rozhodování

Rozhodnutí o použití zisku a o jiných záležitostech rodinného závodu jsou upraveny v ustanovení § 702. Vzhledem k tomu, že rodinný závod slouží k obživě rodiny, je založeno právo všech členů rodiny zúčastněných na jeho provozu rozhodovat o zásadních otázkách, které se k němu vztahují. To platí i v případě, že vlastnictví tohoto závodu náleží jen některému nebo některým z členů rodiny.

V rámci toho je zapotřebí rozlišovat:

Předně se jedná o rozhodování o použití zisku z rodinného závodu a o rozhodování, jak se naloží s jeho přírůstky. Protože se podle ustanovení § 701 na těchto hodnotách všichni zúčastnění členové rodiny podílejí, je jejich právo podílet se i na rozhodování jak s nimi bude naloženo, důsledkem této konstrukce.

Do jiné kategorie spadají zásadní otázky, týkající se vlastního provozu rodinného závodu, zastavení jeho provozu, změn základních zásad pro provoz, zcizení rodinného závodu

nebo jeho použití jako zástavy apod. Rozhodnutí o nich se svěřují celému rodinnému společenství, resp. všem členům rodiny zúčastněným na provozu rodinného závodu bez zřetele na vlastnictví nebo spoluvlastnictví.

I když tedy bude rodinný závod např. ve společném jmění manželů, nebude za situace, kdy se na jeho provozování účastní i jejich dcera se svým manželem, prarodiče manžela a bratr manželky, možno např. o zastavení provozu závodu rozhodnout jen manželským párem, třebaže jej mají ve společném jmění, ale rozhodnou všichni zúčastnění většinou hlasů–právě proto, že jde o zdroj obživy jich všech a celé rodiny.²⁶

Ustanovení § 702 totiž určuje: Rozhodnutí o použití zisku z rodinného závodu nebo jeho přírůstků, jakož i rozhodnutí týkající se záležitosti mimo obvyklé hospodaření včetně změn základních zásad závodního provozu nebo jeho zastavení se přijímají většinou hlasů členů rodiny zúčastněných na provozu rodinného závodu. Je-li mezi nimi osoba, která není plně svéprávná, zastupuje ji při hlasování zákonný zástupce, pokud je nezletilá, jinak opatrovník. V dané otázce je tedy určující, kdo se provozu zúčastní, nikoli kdo je jeho vlastníkem.

Je nutno si uvědomit, že to se týká i otázek mimo obvyklé hospodaření a nikoli běžných otázek, tj. např. prodeje produkovaného zboží. Mimo obvyklé hospodaření budou např. nákupy nového technologického zařízení pro rozšíření či vybudování provozů či prodej výrobního zařízení, které se již nejeví potřebné. Práva vlastníků zde ustupují rozhodnutí prosté většiny.

Současně je třeba zajistit zastupování nespovědných i nezletilých osob.

Účastenství členů rodiny na provozu rodinného závodu je nepřenositelné. K tomuto řešení uvedme, že přenést účast na jiného je možné jen v případě, že půjde o některého z manželů nebo jejich příbuzného do třetího stupně nebo osobu s manželou sešvagřenou až do druhého stupně a za podmínky, že s tím budou souhlasit všichni členové rodiny na provozu rodinného závodu již zúčastnění (nikoli jen většina). Hlavní důvod, proč se v tomto případě vyžaduje jednomyslnost, sleduje dosažení obecné shody a důvěry v přistupujícího člena, což je při provozování rodinného závodu jako hospodářského organismu zásadní.

Přenesení na jiného člena

Rodinný závod je spojen jen se členy rodiny. Uvedme výčetem, že přenesení na jiného člena rodiny je jen výjimečné za splnění stanovených podmínek:

- člena rodiny může nahradit jen osoba, která splňuje podmínky (podle § 700) tak, jako dosavadní účastník;
- k přenosu je třeba jednomyslného souhlasu všech členů rodiny zúčastněných na provozu rodinného závodu.

²⁶ Pokud však mají někteří členové rodiny společně s třetími osobami jen podíly na obchodní společnosti nebo družstvu, nemůže být toto ani jiná usta-novení o rodinném závodu použita. V takovém případě rozhoduje o těchto otázkách orgán obchodní společnosti nebo družstva příslušný podle zákona nebo společenské smlouvy. Tehdy totiž k obživě rodiny neslouží zisk z ob-chodního závodu, ale výnos z obchodních nebo členských podílů.

Zákon návazně upravuje i nakládání s rodinným závodem a se spoluvlastnickým podílem, a to v ustanovení § 704, odst. 1 a odst. 2. Hlavní účel ustanovení sleduje zachování rodinného závodu v majetku rodiny a těch jejích členů, kteří se účastní na jeho provozování. Ustanovení prvního odstavce míří především na případy, kdy má při děděni podle pořízení pro případ smrti dojít k rozdělení pozůstalosti z vůle zůstavitele rozhodnutím třetí osoby. Rovněž ustanovení druhého odstavce sleduje myšlenku, že rodinný závod má zůstat v rukou těch, k jejichž obživě slouží.

Text § 704 zákona zní: Má-li být rodinný závod rozdělen při dělení pozůstalosti soudem, má na něj člen rodiny zúčastněný na jeho provozu přednostní právo. Má-li být rodinný závod zcizen, má k němu člen rodiny zúčastněný na jeho provozu předkupní právo, ledaže bylo ujednáno něco jiného. To platí i v případě, že má být zcizen spoluvlastnický podíl na rodinném závodu nebo že má být zcizena věc, která má podle své povahy a dosavadního určení provozu rodinného závodu trvale sloužit.

Pro případ úmrtí vlastníka majetku, který tvoří rodinný závod, jestliže by bylo více dědiců a závod by bylo třeba rozdělit, je určeno speciální ustanovení vylučující dědickou posloupnost na základě jiného dědického titulu určeného zákonem. Jde o to, aby byl rodinný závod udržován členy rodiny zúčastněnými na provozu tohoto závodu. Ze stejného důvodu je upraveno i předkupní právo (není-li ujednáno jinak) pro případ zcizení rodinného závodu, to platí i pro případ zcizení spoluvlastnického podílu na rodinném závodu nebo pro případ zcizení věci, která má podle své povahy a dosavadního určení provozu rodinného závodu sloužit, a to trvale. Předkupní právo lze předem vyloučit. Vyloučení se může týkat celého rodinného závodu nebo spoluvlastnického podílu anebo stanovené věci.

Vypořádání

Kromě uvedených otázek bylo zákonem třeba upravit i zánik účastenství na provozu. Zanikne-li účastenství člena rodiny na provozu rodinného závodu, má právo na vypořádání svého podílu na zisku a na přírůstcích. Zejména za situace, kdy provoz rodinného závodu trvá, by mohlo jednorázové vypořádání s odstupujícím členem rodiny představovat výrazný ekonomický zásah do rodinného hospodaření, proto se umožňuje rozložení platby odstupujícímu členu rodiny do splátek. Soudní kontrola se v daném případě jeví v zájmu ochrany slabší strany. Účast člena podle ustanovení § 705 zanikne buď zcizením rodinného závodu, nebo tím, že přestane vykonávat práci pro rodinu či pro rodinný závod (ať již ze subjektivních či objektivních důvodů) anebo změní-li se právní důvod, ze kterého pokračuje ve výkonu práce v rodinném závodu. Není přitom rozhodné, komu je rodinný závod zcizen, popř. kdo ho získá. Změnou právního důvodu lze přitom rozumět např. uzavření pracovněprávní smlouvy.

Podle ustanovení § 706 zaniklo-li účastenství na provozu rodinného závodu, lze platbu členu rodiny na provozu závodu dosud zúčastněnému rozložit do splátek, pokud to bude ujednáno nebo pokud to schválí soud. Není-li pro rozložení platby do splátek rozumný důvod, soud placení ve splátkách neschválí, popřípadě rozhodne o neplatnosti ujednání o splátkách. Aby platba z titulu zániku účastenství nebyla tíživá, zákon, jak jsme již

uvedli, umožňuje provádění splátek. Současně je upravena i ochrana osoby, které zaniklo účastenství; splátky se mu nemohou vnutit, je zde zakotvena soudní ochrana.

Ochrana je současně stanovena i pro vlastníka a rozložení do splátek může soud schválit, i pokud nedošlo k jejich ujednání. Rozhodnutí bude odvislé od konkrétní situace a konkrétních důvodů.

Závěrečné ustanovení

Poslední ustanovení právní úpravy, tj. § 707 určuje pravidlo pro rodinná společenství vzniklá bez ujednání.

Faktická rodinná společenství se řídí především vlastními zvyklostmi a praxí, jaké jsou v nich zavedeny. Provozování rodinných závodů, navíc podléhá i místním zvyklostem, jakož i zvyklostem uplatňovaným v jednotlivých oborech podnikání. Ustanovení § 707 na tuto praxi a zvyklosti odkazuje, ale zároveň stanoví, že zákonná ustanovení o rodinném závodu před nimi mají přednost.

Stručné ustanovení § 707 upravuje, že rodinná společenství vzniklá k provozu rodinného závodu bez výslovného ujednání členů rodiny se řídí zvyklostmi a praxí v nich zavedenou, pokud to neodporuje § 700 až 706. Zde je zakotvena prioritní úprava § 700 až 706 občanského zákoníku. Jestliže to však právní úpravě neodporuje, řídí se takové rodinné společenství zvyklostmi a praxí v nich zavedenými. Pokud však jde o rodinná společenství, ve kterých jsou u daných otázek výslovná ujednání členů rodiny, potom se ustanovení § 707 nepoužije.

Nestanoví-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.

Ustanovení § 700 až 707 lze vítat, fungování rodinných závodů není totiž ojedinělé a zákon pro ně upravuje potřebná východiska. V souladu s jejich obsahem je třeba posuzovat i otázky zdaňování, účetnictví a evidence majetku. Je přitom možno předvídat, že po získání zkušeností se zákonodárce k této úpravě vrátí. Rodinné podnikání má být podporováno.

Shrnutí

Co se týká předmětu podnikání-obchodního závodu, pak v případě koupě závodu je předmět plnění vždy zcela jedinečný vyznačující se specifickými kvalitativními a kvantitativními vlastnostmi. Přitom vadné plnění může mít v případě obchodního závodu, jakožto složitého organizovaného celku, poměrně komplexní povahu, která může vyžadovat zevrubnější ověření např. znalcem. Unikátnost předmětu plnění též implikuje, že pro posouzení, zda bylo plněno bez vad či nikoliv, nelze bez dalšího vyjít z obecného konceptu obvyklého účelu předmětu plnění - vždy je nezbytné zohlednit konkrétní okolnosti případu a účel plynoucí ze smlouvy. K těmto specifickým obchodního závodu

jako předmětu koupě je proto nezbytné přistupovat velmi kvalifikovaně a nepovrchně jak v rámci samotné kontraktace, tak i při řešení případných sporů.

Koupě závodu je smlouvou o koupi předmětu podnikání. Pokud jde o rodinný závod, je třeba si uvědomit, že rodinný závod není předmět podnikání, ale je charakterizován osobami, které se podílejí na jeho provozování. Jde o speciální úpravu způsobu podnikání.

Přitom by mohlo být zavádějící, že je v obou případech použit pojem závod. De lege ferenda proto doporučujeme zvolit místo pojmu rodinný závod jiný pojem, a to rodinné podnikání, a to pro právě pojmové rozlišení těchto různých úprav.

Literatura

HUSTÁK, Z., MAREK, K. Koupě obchodního závodu, k některým předpokladům uplatnění práv z vadného plnění, *Bulletin advokacie*, on-line, 2015, 4 s., ISSN 1210-6348.

JANKŮ, M., MAREK, K. Family Enterprise in Czech Civil Code, *EU Agrarian Law*, N. 5/2016, s. 25-32.

LEŠKA, R., ONDŘEJOVÁ, E. *Základy marketingového práva a práva duševního vlastnictví*, Praha, VŠFS, 2018, Edice EDUCO press, 137 s.

KINDL, M., ROZEHNAL, A. a kol. *Občanské právo, Souhrnný výklad*, Plzeň, Aleš Čeněk, 2023, 633 s., ISBN 978-80-7380-930-0.

MAREK, K. Jak uzavírat smlouvy, *Justičná revue*, č. 12/2015, s. 147-148, ISSN 1375-6461.

MAREK, K. Ke smluvním vztahům mezi podnikateli – prameny a pravidla, *Bulletin advokacie*, část on-line, 2016, 10 s, ISSN 1210-6348.

MAREK, K. OZ v praxi, uzavírání smluv, *Bulletin advokacie*, část on-line, 2018, 15 s., ISSN 1210-6348.

Redakční článek: Jak zajistit pokračování rodinné firmy, *Stavitel*, č.10/2024, s. 42, ISSN 1210-4825.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník, Komentář*, Praha, Wolters Kluwer ČR, 2014 (koment. k § 2175), ISBN 978-80-7478-638-9.

TICHÝ, L. *Komentář k § 2095 Občanského zákoníku*, zařazeno v ASPI. Wolters Kluwer. 2013.